

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

В І С Н И К

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 2 (43)

**СПЕЦВИПУСК
ДО ТИЖНЯ НАУКИ**

Вінниця – 2023

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
ВИПУСК № 2 (43)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія ВЦ № 1065-423-ПР від 24 грудня 2019 року
Журнал
(науково-виробничий, навчальний, довідковий)

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік
Мова видання: українська, англійська, німецька

Тематичні напрями Вісника:

- ❖ Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- ❖ Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- ❖ Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- ❖ Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- ❖ Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- ❖ Challenges in Education
- ❖ Відомі імена року
- ❖ Конкурси
- ❖ Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Протокол № 10 від 18 травня 2023 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.;
відповідальний редактор: методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Мисліцька Н.А., д.філ.н. Войцехівська Н.К., к.філ.н., доц. Січкарь С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

Відповідальність за зміст статей несуть автори
Матеріали видаються в авторській редакції

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу : Випуск 2(43) /за заг. ред. К.Ф. Войцехівського. Вінниця : Твори, 2023. 194с.

ЗМІСТ

СЛОВО РЕДАКТОРА

<i>Шершун Галина</i> , Екологічні реформи України на шляху до ЄС	5
--	---

НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

<i>Артемчук Валерія</i> , Освітній проект «Еко-халабуди» шляхи реалізації освіти для сталого розвитку в практику роботи закладу дошкільної освіти	6
<i>Кротюк Марія</i> , Фізичне виховання в закладі дошкільної освіти як основа формування здоров'я дітей дошкільного віку	12
<i>Перожиж Зоряна</i> , Моральне виховання дітей дошкільного віку за допомогою гри	15
<i>Рудь Яна</i> , Підготовка дітей дошкільного віку до школи за допомогою НМК «Буду вправним першачком»	17
<i>Балаба Яна</i> , Історичний вектор розвитку морального виховання дітей дошкільного віку	23
<i>Вознюк Віталіна</i> , Роль родини у формуванні особистості дітей раннього та передшкільного віку	27
<i>Гвоздинська Альона</i> , Предметний світ дітей дошкільного віку через призму інноваційних педагогічних технологій	29
<i>Титаренко Катерина</i> , Творчі ігри як засіб соціалізації дітей старшого дошкільного віку	33
<i>Гуменюк Ольга</i> , Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку шляхом вивчення англійської мови	36
<i>Заїкіна Наталія</i> , Особливості ігрової діяльності дітей раннього дошкільного віку	39
<i>Камінська Ангеліна, Токар Любов</i> , Особливості виховання патріотизму у дошкільників в світлі сучасності	42
<i>Ключківська Карина</i> , Розвиток дошкільної освіти у педагогічному просторі України	46
<i>Козинець Олена</i> , Зарубіжний досвід дошкільного виховання	49
<i>Крисько Оксана</i> , Впровадження засобів казкотерапії з метою розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку	52
<i>Кузнєцова Аліна</i> , Організаційно-педагогічні умови формування у дітей дошкільного віку навичок здорового способу життя	54
<i>Кузьменко Тетяна, Токар Любов</i> , Українська народна іграшка як засіб морального виховання дітей дошкільного віку	56
<i>Купрата Лілія</i> , Розвиток морального виховання дітей дошкільного віку через призму педагогіки Марії Монтесорі	59
<i>Любченко Анна</i> , Особливості спілкування дітей раннього та передшкільного віку у різновікових групах закладів дошкільної освіти	61
<i>Мальченко Марія</i> , Моральне виховання дітей раннього передшкільного віку засобами казки	64
<i>Михальчук Ольга</i> , Становлення і розвиток дошкільної освіти у другій половині XX – початку XXI століття	67
<i>Ольхович Тетяна</i> , Розвиток морального виховання в умовах сучасної дошкільної освіти	70
<i>Погойдаш Вероніка</i> , Сучасні підходи взаємодії дошкільного закладу з родиною	73
<i>Пугаченко Олена</i> , Історичний розвиток гармонійного виховання дітей дошкільного віку	75
<i>Рекута Тетяна</i> , Використання інноваційних педагогічних технологій у логопедичній практиці з дітьми дошкільного віку	79
<i>Скалецька Діана</i> , Засоби масової інформації як фактор впливу на особистість дитини дошкільного віку	81
<i>Чеканцова Зоя</i> , STREAM – освіта дітей дошкільного віку як вектор інтегрованого навчання і виховання	84
<i>Тимошенко Альона</i> , Розвиток естетичного виховання дітей дошкільного віку	87
<i>Мокра Оксана</i> , Адаптація дітей дошкільного віку до навчання в школі шляхом співпраці батьків та закладу дошкільної освіти	89
<i>Федоришин Оксана</i> , Основи економічного виховання дітей дошкільного віку	92
<i>Щербатюк Катерина</i> , Ознайомлення з рідним містом як засіб патріотичного виховання дітей дошкільного віку	94

ПСИХОЛО-ПЕДАГОГІЧНА ЛАБОРАТОРІЯ

<i>Беспечна Анастасія</i> , Національно-патріотичне виховання учнів в системі роботи класного керівника	97
---	----

<i>Дякова Вікторія</i> , Характеристика провідних напрямів формування здорового способу життя школярів у освітньому процесі	100
<i>Зінченко Сніжана</i> , Організація партнерської взаємодії закладів освіти та сім'ї	104
<i>Михальчук Олеся, Мінова Єлизавета</i> , Використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації самостійної роботи учнів основної школи в умовах дистанційного навчання	108
<i>Пономаренко Марія, Надкернична Любов</i> , Формування ключових компетентностей молодших школярів в умовах сучасної інноваційної освіти	111
<i>Вацак Крістіна</i> , Криптичне мислення сучасного педагога як складова його професійної компетентності	114
<i>Клименченко Наталія</i> , Комунікативний портрет вчителя	117
<u>НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ЛАБОРАТОРІЯ З ІНОЗЕМНИХ МОВ</u>	
<i>Головська Ірина</i> , Використання техніки колажування у підготовці майбутніх вчителів до інтерактивної взаємодії з учнями на уроці іноземної мови	120
<i>Андрусенко Софія</i> , Тестування як ефективний засіб організації контролю вивчення англійської мови	123
<i>Гуркало Владислава</i> , Україномовні еквіваленти англійських фразеологізмів з онімів	126
<i>Кушнір Аліна, Вовк Анастасія</i> , The Beatles: Liverpool Accent	130
<i>Поліщук Інна</i> , Ігри як засіб розвитку фонетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку ..	132
<i>Синчук Діана</i> , Робота з пісенним матеріалом на уроках іноземної мови як засіб формуванні граматичної компетентності учнів основної школи	137
<i>Хоменко Юлія</i> , Проблематика перекладу політичних текстів	141
<u>НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ЛАБОРАТОРІЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ, ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ</u>	
<i>Василевич Інна, Багрій Тетяна</i> , Розвиток професійної компетентності та практична діяльність вчителя української мови та літератури	145
<i>Козяр Міла</i> , Функціональне навантаження назв тварин в українських народних піснях	148
<i>Собчук Вікторія</i> , Особливості проведення уроків зарубіжної літератури з використанням інтерактивних технологій навчання	151
<i>Сілко Діана</i> , Фольклоризм української літератури як дескриптивний код	154
<i>Яковенко Тетяна, Форостяна Катерина</i> , Фольклорні образи та мотиви у творчості Тараса Шевченка	157
<i>Яременко Ярослава</i> , Образний світ поеми Максима Рильського «Мандрівка в молодість»	161
<u>НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ЛАБОРАТОРІЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА</u>	
<i>Любчик Катерина</i> , Феномен і культурологічна місія проекту «musica sacra ukraine: партесний вимір»	163
<i>Гончар Тетяна, Чорна Наталія</i> , Організація театралізованої діяльності на уроках музичного мистецтва в ЗЗСО: вітчизняний та зарубіжний досвід	165
<i>Вилко Дарія</i> , Моделювання проблемних ситуацій як ефективний засіб розвитку пізнавальної активності учнів на уроках музичного мистецтва	169
<i>Чеховська Дарина</i> , Педагогічні засади розвитку мотиваційної сфери особистості музично-обдарованих учнів	172
<u>НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ</u>	
<i>Кальніченко Наталія</i> , Особливості викладання методики трудового навчання у студентів педагогічного коледжу з урахуванням вимог НУШ	174
<i>Валевська Ольга</i> , Підходи та стратегії навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти зрівняння методик вітчизняних та зарубіжних дослідників	176
<i>Юртин Вікторія</i> , Підготовка майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзивної освіти	180
<u>ВІДОМІ ІМЕНА</u>	
<i>Козлова Олена</i> , Тема: «Богдан Хмельницький, як політик і людина», практичне заняття	182
<i>Яковенко Тетяна, Форостяна Катерина</i> , Михайло Драї-Хмара як представник українського неокласицизму	186
<i>Цимбал Тетяна</i> , Педагогічна система М. Монтессорі	189
<i>Вимоги до підготовки науково-методичних статей збірника «вісник науково-методичних досліджень» Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу</i>	193

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:111.852

ТИМОШЕНКО АЛЬОНА

асистент вихователя приватного садочку «Дивосвіт»

Abstract. The article is devoted to the problem of aesthetic education of older preschool children in the process of familiarization with decorative and applied art, determination of criteria and indicators of their aesthetic education. On the basis of psychological and pedagogical research, the task of aesthetic education of preschoolers aged 5–6 is outlined. In accordance with the understanding of the essence of the concept of "aesthetic education", the leading characteristics of the result of the manifestation of aesthetic education of older preschool children are highlighted. The relevant components, criteria, indicators and indicators of this upbringing are defined.

Key words: aesthetic education, decorative and applied art, aesthetic education, indicators.

Постановка проблеми. Розуміючи значущість естетичного виховання в становленні особистості, в нашому дослідженні ми визначили вік дітей від п'яти до шести років. Вибір старшого дошкільного віку в дослідженні обумовлений даними психолого-педагогічної науки, а саме: до п'яти років відбувається засвоєння сенсорних еталонів і розвиток естетико-когнітивних і естетико-творчих здібностей дитини. Якщо в педагогічному процесі не створені умови, що дозволяють дитині вільно фантазувати, то до шести років ця здатність падає і росте стандартність, повторюваність асоціальних образів; не розвивається здібність до цілісного образного бачення та інше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагоги Н. Ветлугіна, Г. Лабковська, Т. Комарова, Т. Поніманська виділяють наступні завдання естетичного виховання дітей дошкільного віку: розвиток у дітей естетичної сприйнятливості, формування певних емоцій, почуттів, ставлень, інтересів; створення запасу елементарних естетичних знань (звукових, кольорних і пластичних) і вражень, розвиток чуттєво-емоційного досвіду, що є основою формування широких інтересів, потреб, здібностей, що виявляються в тому, що їхній власник за будь-якої ситуації поводить як естетична особистість, що діє; формування естетичного ставлення до дійсності, завдяки цьому виникає естетичне сприймання, що призводить до розуміння, оцінювання, формування естетичних уявлень і суджень; формування на основі отриманих знань і розвитку здібностей художнього, естетичного сприйняття соціально-психологічних якостей людини, що забезпечуватимуть їй можливість емоційно переживати й оцінювати естетично значимі предмети і явища, насолоджуватися ними, милуватися; формування якостей, потреби і здатності особистості активно

брати участь у створенні прекрасного в мистецтві, житті, праці, поведінці, стосунках.

Мета статті: визначити критерії і показники рівнів вихованості старших дошкільників у процесі ознайомлення з декоративно-ужитковим мистецтвом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування естетичного ставлення до дійсності, естетичних уявлень і суджень. Естетичне сприймання дійсності спирається на чуттєвий аспект речей – їх колір, звук, форму, що зумовлює необхідність розвитку сенсорної культури дітей. Виховуючи у дітей уміння сприймати красу і емоційно відгукуватися на неї, педагог поступово підводить їх до розуміння, оцінювання, формування естетичних уявлень і суджень. Формування елементарної естетичної свідомості у дошкільнят відбувається у процесі ознайомлення з еталонами правильного визначення прекрасного і потворного в житті і мистецтві. Освоєння дітьми естетичної діяльності. Це завдання передбачає розвиток естетичного і художнього сприймання, формування початкових умінь і навичок виконавської художньої діяльності, втілення елементів прекрасного в побут, стосунки з людьми, ставлення до себе. Вже в молодшому дошкільному віці естетичне сприймання дітей постає як емоційний інтерес до естетичних властивостей певних об'єктів. Розвиток загальних і спеціальних художньо-творчих здібностей дітей. Від того, наскільки правильно будуть помічені художньо-творчі здібності дитини, наскільки вміло буде спрямований їх розвиток, часто залежать її мистецькі успіхи в майбутньому, підтвердженням чого є безліч фактів з історії мистецтва і сучасної дійсності. Ці здібності формуються в процесі засвоєння способів діяльності – сприймання, виконання і творчості. Естетичне виховання дитини процес, який

формується під впливом різних життєвих обставин і дій, наділених естетичними засобами. Висловлюючи свої естетичні судження про речі і явища, діти дошкільного віку переживають певні естетичні почуття. Педагогічно організований процес естетичної дії на старших дошкільників має на меті не лише ознайомлення їх із різними видами і творами мистецтва, а й передбачає освоєння дітьми прекрасного в мистецтві та довкіллі і є процесом естетично правильної організації всього дитячого життя. Якщо естетичне виховання розглядати як процес формування цілісного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності; здатність до творчого самовиявлення, то ця здатність вимагає свідомого, цілеспрямованого, планомірного та систематичного розвитку особистості. Відповідно до розуміння сутності естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку як інтегративна якість особистості нами були виділені провідні характеристики результату прояву естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку, а саме: здатність до естетичної діяльності; наявність естетичних знань та вражень; здатність до естетичного сприймання. Нами було встановлено з досліджуваної літератури, що естетична вихованість в онтогенезі є інтегративним процесом. Тому вивчення естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку, на нашу думку, повинно складатися з таких основних компонентів: акумулятивний, ціннісно-спонукальний, творчо-результативний. Акумулятивний компонент виявляється в емоційно-позитивній реакції на об'єкти та явища навколишньої дійсності, в асоціативно-образній обробці естетичної інформації, естетичних знаннях. Дитина в процесі життєдіяльності акумулює та засвоює різноманітну інформацію. Ціннісно-спонукальний компонент складають переживання, потреби, мотиви, інтереси, волевиявленість. Цей компонент також включає естетичні почуття до мистецтва, естетичну оцінку об'єктів і явищ навколишньої дійсності, естетичні мотиви практичної діяльності. Дослідники наголошують, що в перехідний період від дошкільного віку до молодшого шкільного віку цінність набуває характеру стійкого механізму, спрямовує зміст психічної діяльності, впливає на сферу почуттів та перебіг мотиваційних процесів [1, с. 22].

Поняття «цінність» співвідноситься з поняттям «оцінка», яка характеризує різні аспекти об'єктно-суб'єктного ставлення особистості до дійсності. Як слушно зазначає І. Зязюн, що завдяки набутому

естетичному досвідові, який закріплюється у вигляді стійких ціннісних орієнтацій, установок, встановлюється естетична орієнтація на предмет. Творчо-результативний компонент складають здатність до прояву власної ініціативи, самореалізація в естетичній діяльності, художньо-творча інтерпретація естетичних вражень, екстраполяція естетичного досвіду на інші сфери життєдіяльності з метою розширення соціального досвіду. Самореалізація, на думку вчених, це утвердження себе як особистості, котра не обмежує інтересів інших, а також обумовлює розвиток творчих здібностей [4]. Дитина старшого дошкільного віку може самореалізуватися, виявити індивідуальні особливості, ставлення до навколишнього та до себе у творчості за законами краси. Як слушно підкреслюють науковці, що одне з найважливіших питань дитячої психології та педагогіки – це питання про творчість дитини, що виявляється в усій своїй силі вже в ранньому дитинстві. Для розроблення критеріїв естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку розкриємо сутність поняття «критерій». У перекладі з грецької мови воно означає «засіб вирішення», як ознака, на основі якої відбувається оцінка, визначення або класифікація чого-небудь [3]. У контексті нашого дослідження доцільним вважаємо таке визначення цього поняття: «критерій» – це оцінка, сутнісна ознака, на основі якої здійснюють аналіз і порівняння педагогічних явищ. Ступінь виявленого критерію виражається в його сутнісних показниках. У своєму дослідженні під поняттям «показник» ми розуміємо «ознаку чого-небудь; наочні дані про результати певної роботи, процесу; дані досягнення в чому-небудь» [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, перед дошкільними навчальними закладами стоїть задача дати своїм вихованцям знання, прищепити навички й уміння, сприяючі естетичному вихованню дітей дошкільного віку, виховувати всебічно розвинену особистість. Естетичні якості особистості не є вродженими, але починають розвиватися з самого раннього віку в умовах соціального оточення і активного педагогічного керівництва. В процесі естетичного виховання відбувається поступове освоєння дітьми естетичної культури, формування естетичного сприйняття, а також уявлень, понять, суджень, інтересів, потреб, почуттів, художньої діяльності та творчих здібностей. Розробити та впровадити технологію ознайомлення старших

дошкільників з декоративно-ужитковим мистецтвом в процесі естетичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: «Академвидав», 2004. 456 с.
2. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. К.: Абрис, 1998. 446 с.
3. Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів / за ред. Кузмінського А. І. Черкаси: Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2002. 112 с.
4. Тарасенко Г. С. Дивосвіт. Технологія естетико-екологічного виховання. 2-ге вид. К.: Рута, 2000. 208

Стаття надійшла до редакції

25 квітня 2023

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ ШЛЯХОМ СПІВПРАЦІ БАТЬКІВ ТА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.2.064.1:373.3-044.322

МОКРА ОКСАНА

вихователь Шаргородського закладу дошкільної освіти № 1

Abstract. *The article highlights the cooperation between parents and a preschool education institution. The adaptation of preschool children to studying at school was analyzed. The essence of the concepts "adaptation" and "preparation of children for interaction" is revealed. Types of pedagogical communication with children of preschool age are substantiated. The effective interaction of the teacher with parents was determined.*

Key words: adaptation, cooperation between parents and preschool education institution, joint activity, pedagogical interaction, school maturity.

Постановка проблеми. Зміст дошкільної освіти визначається її державним стандартом – Базовим компонентом дошкільної освіти, у якому презентовано обов'язковий мінімум засвоєння дітьми знань про довкілля, розвиток у них умінь і навичок та сформованість компетенцій відповідно до кожної освітньої лінії, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті. Провідним принципом безперервної освіти є забезпечення наступності й перспективності між усіма її ланками і насамперед – дошкільної та початкової освіти у взаємозв'язку мети, змісту, форм, методів, прийомів навчання і виховання з урахуванням вікових особливостей дітей п'яти – семи років, а також результатів сформованості у них відповідних компетенцій (Н. Гавриш, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Люблінська та ін.). На жаль, упродовж багатьох років проблема наступності позиціонувалась як підготовка дітей дошкільного віку до навчання в школі, як-от: загальна розумова підготовка дітей до школи, спеціальна (предметна) підготовка, при цьому здебільшого відбувалося дублювання у дошкільному навчальному закладі змісту навчання грамоти, математики, рідної мови, тобто добукарного періоду першого класу, а також розглядалась як формування у випускників ЗДО

психологічної готовності дітей до школи (Л. Божович, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Проскура та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Засадничими в дослідженні взаємодії батьків та закладу освіти під час адаптаційного періоду в дітей шестирічного віку виступили такі положення: трансформація освітніх систем (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень); філософський концепт освіти (В. Андрющенко, В. Кремень та ін.); концептуальні підходи щодо наступності та безперервності освіти (М. Вашуленко, І. Зязюн, К.Крутій та ін.); наступність між дошкільною і початковою ланками освіти (Л. Венгер, Н. Гавриш, К.Крутій, О. Савченко та ін.); «педагогічна взаємодія» (О. Киричук та ін.); партнерська взаємодія (О. Алексєєва, Ш. Амонашвілі та ін.); підготовка дітей до школи (В. Котирло та ін.); формування психологічної готовності до навчання у школі (Л. Венгер, О. Запорожець та ін.); внутрішня позиція школяра (Л. Божович, Л. Венгер, Д. Ельконін та ін.); «шкільна зрілість» (А. Анастасі, О. Проскура та ін.); «дошкільна зрілість» (Н. Гавриш, К. Крутій та ін.); соціальна ситуація розвитку дитини (Л. Виготський, Л. Божович та ін.).